

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних, професора Віхляєва Михайла Юрійовича – на дисертацію Тимошевича Миколи Миколайовича на тему: «Адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (08 – право)

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Забезпечення права на зайняття підприємницькою діяльністю є одним із фундаментальних аспектів розвитку будь-якої держави, оскільки воно безпосередньо пов'язане з економічним зростанням, забезпеченням зайнятості та підвищенням добробуту населення. Держава, яка підтримує підприємництво, створює сприятливі умови для розвитку бізнесу, інновацій та конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Економічна свобода, яка реалізується через право на підприємницьку діяльність, стимулює інвестиції в економіку та сприяє підвищенню рівня зайнятості. Підприємці створюють нові робочі місця, що допомагає державі знизити рівень безробіття і підвищити соціальну стабільність. Це, у свою чергу, впливає на зростання доходів громадян і зменшення соціальної нерівності. Крім того, забезпечення цього права є важливим елементом у формуванні ринкової економіки. Підприємницька діяльність сприяє розвитку конкуренції, що веде до поліпшення якості товарів і послуг, зниження цін та підвищення рівня життя. Держава, забезпечуючи рівні умови для всіх суб'єктів господарювання, сприяє розвитку чесної конкуренції, яка стимулює ефективне використання ресурсів та інновації. З огляду на зазначене вище, актуальність дисертаційного дослідження Тимошевича Миколи Миколайовича на тему: «Адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю» не викликає жодних сумнівів та заперечень, адже вона здатна вирішити низку теоретичних та практичних проблем у досліджуваній сфері.

Про актуальність та своєчасність роботи свідчить також те, що дослідження узгоджується з положеннями Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 821-р; «Концепції розвитку електронного урядування в Україні», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

В дисертації чітко визначено мету, яка полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства та практики його реалізації, з'ясувати сутність зміст та особливості адміністративно-правових засад реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю, а також спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід, опрацювати напрями вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини у досліджуваній сфері суспільного життя.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало та відповідають встановленим вимогам. Зокрема, *об'єктом дослідження* є правові відносини, які виникають у процесі забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. В свою чергу *предметом дослідження* є адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці фахівців із галузей адміністративного, підприємницького та господарського права. Окрім того, використовувались теоретичні напрацювання фахівців з інших галузевих дисциплін, зокрема: теорії держави і права, філософії, соціології, теорії управління, тощо. *Нормативно-правову основу* дослідження становлять Конституція України, ратифіковані у встановленому законом порядку міжнародні договори та угоди, кодекси, а також низка звичайних законів та підзаконних актів,

в нормах яких закріплюється адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю. *Інформаційною та емпіричною базою* дисертаційної роботи є періодичні видання, статистичні матеріали тощо.

Робота виконано автором самостійно. У дисертації наукові ідеї та розробки співавторів, а також матеріали і висновки кандидатської дисертації не використовувалися.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є однією із перших спроб комплексно, на монографічному рівні, з'ясувати сутність, зміст та особливості адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю, а також спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід, опрацювати напрями вдосконалення адміністративного законодавства у цій сфері.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

- вперше визначено поняття адміністративно-правових обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю, під яким запропоновано розуміти передбачені законодавством України умови та вимоги відносно процесу реалізації фізичними та юридичними особами права на зайняття підприємницькою діяльністю, які застосовуються з метою захисту інтересів суспільства і держави, охорони прав та свобод людини і громадянина у національному секторі господарювання (с.18);

- з'ясовано, що поняття підприємницької діяльності має комбінований зміст. З одного боку, вона є суспільно-важливим чинником розвитку та функціонування національного економічного сектору всієї держави, а з іншого – інструментом отримання фізичними та юридичними особами прибутку шляхом здійснення незабороненою державою господарської діяльності. Згідно із цим, в законності та безперешкодності підприємницької діяльності всіх, без виключення, суб'єктів, держава прямо зацікавлена, так як це впливає на її економічний добробут та фінансово-розподільчі можливості, що в кінцевому рахунку підвищує

якість життя населення країни, можливість його представниками користуватись різноманітними послугами, отримувати бажані товари побутового і промислового використання тощо (с.79);

- доведено, що адміністративно-правовий механізм реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю – це системна сукупність визначених в нормах чинного законодавства взаємопов'язаних елементів, які в свої єдності спрямовані на створення необхідних правових, економічних, організаційних, управлінських, соціальних та інших умов задля забезпечення ефективної реалізації конституційного права на зайняття відповідним видом діяльності. Особливостями даного механізму є наступні: по-перше, його реалізація покладається на спеціальне коло уповноважених суб'єктів; по-друге, такий адміністративно-правовий механізм комбінує в собі суто правову та правозастосовну частини, за рахунок яких досягається реальне виконання вимог правових приписів; по-третє, функціонування цього механізму орієнтоване на досягнення єдиної кінцевої мети – забезпечення суб'єктам реальної можливості займатись підприємницькою діяльністю; по-четверте, відповідний механізм носить динамічний характер, оскільки його функціонування та специфіка може змінюватись в залежності від соціальної, економічної, політичної, безпекової ситуації в країні (с.81);

- аргументовано, що в рамках представленої у роботі проблематики адміністративні процедури – це сукупність передбачених нормами чинного законодавства формалізованих та послідовних дій, які здійснюються фізичними особами, а також спеціально уповноваженими органами державної влади з метою легалізації та безпосередньої реалізації підприємницької діяльності. А відтак, вказані процедури орієнтовані на те, щоб забезпечити фактичне втілення у життя права на зайняття підприємницькою діяльністю (с.131);

- констатовано, що державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності є фундаментальною процедурою, яка має ключове значення для функціонування ринкової економіки. Вона забезпечує прозорість, передбачуваність та легальність підприємницької діяльності, а також створює

сприятливі умови для її розвитку. Її значення полягає у наступному: по-перше, вона надає юридичної сили підприємству, дозволяючи йому укладати договори, брати участь у господарській діяльності, захищати свої права в суді тощо; по-друге, інформація про зареєстровані підприємства є публічною, що дозволяє потенційним партнерам, кредиторам та іншим зацікавленим особам отримати достовірні дані про компанію; по-третє, вона право власності на бізнес, що унеможливорює незаконне використання торгових марок, патентів та інших об'єктів інтелектуальної власності; по-четверте, виступає важливим фактором для залучення інвестицій, оскільки інвестори прагнуть вкладати кошти в легальні та прозорі бізнеси; по-п'яте, зареєстровані підприємства офіційно сплачують податки і збори; по-шосте, дозволяє встановити відповідальність за зобов'язаннями підприємства перед кредиторами, працівниками та іншими контрагентами (с.132-133);

- відмічено, що Франція, як одна з провідних європейських економік, має багатий досвід у сфері підтримки підприємництва, який може бути надзвичайно корисним для України, яка прагне розвивати свою економіку та створювати сприятливе середовище для бізнесу. Серед позитивних моментів такого досвіду виділено наступний: а) французи значно спростили процес реєстрації підприємств, особливо для мікропідприємств, що дозволяє скоротити бюрократичні бар'єри та заохочує до створення нових бізнесів; б) Франція активно підтримує інноваційні проекти, надаючи фінансову допомогу, консультації та доступ до інфраструктури; в) розвинена мережа бізнес-інкубаторів та акселераторів; г) хоча податкова система Франції є досить складною, вона пропонує ряд пільг та стимулів для малого та середнього бізнесу; тощо (с.168-169);

- зроблено висновок про те, що у своїх дослідженнях автори досить багато уваги приділяли проблемі забезпечення та реалізації права на підприємницьку діяльність. Багато позицій авторів мають раціональне зерно, втім їх загальним спільним недоліком є наступні: по-перше, більшість наукових праць є морально застарілими та не відповідають викликам та реаліям сьогодення, адже

побудовані на застарілому законодавстві та не враховують сучасні виклики, обумовлені повномасштабною війною та соціальною і економічною кризою; по-друге, підходи вчених не можна назвати системними, оскільки точиться жвава дискусія, нормами якої галузі права регулюється питання реалізації права на працю; по-третє, більшість пропозицій носять суто теоретичний характер, без належного практичного обґрунтування (с.171).

В роботі містяться й інші цікаві, як з практичної точки зору, так і з теоретичної, пропозиції та рекомендації.

Разом із тим, дисертація не позбавлена певних недоліків та суперечливих положень, які потребують додаткових пояснень та уточнень, зокрема:

1. Так, розкриваючи у підрозділі 1.2. дисертаційного дослідження «поняття та зміст права на зайняття підприємницькою діяльністю як об'єкт адміністративно-правового дослідження», здобувач робить низку цікавих з теоретичної та практичної точки зору висновків. Разом із тим, на мою думку, щоб більш детально розкрити дане питання, автору варто було виділити види прав громадян у сфері підприємницької діяльності, адже за своєю правовою природою вони є неоднорідними.

2. Враховуючи реалії та виклики сьогодення було б цілком логічним, якби Микола Миколайович виділив ключові особливості забезпечення реалізації прав громадян у сфері підприємницької діяльності в умовах дії правового режиму воєнного стану. А відтак, на захисті дисертаційної роботи хотілося б почути думку дисертанта стосовно даного питання.

3. Цікавим з теоретичної точки зору є те, що дисертантом було сформульовано авторське бачення стосовно визначення поняття адміністративно-правових обмежень щодо реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю. Окрім того, автором було виділено предмет відповідних обмежень (стор.131). Разом із тим, як вбачається, щоб зазначені висновки були більш змістовними, дисертанту варто було виділити чинники, які обумовлюють наявність даних обмежень.

4. В рамках розділу 2 дисертації автору необхідно було приділити увагу адміністративно-правом формам забезпечення реалізації прав громадян у сфері підприємницької діяльності в Україні, адже вони представляють собою зовнішній прояв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на створення сприятливих правових, організаційних, управлінських, економічних та інших умов для реалізації прав громадян у досліджуваній сфері суспільного життя.

5. Розмірковуючи у Розділі 3 дисертації про шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю здобувач робить низку цікавих з теоретичної та практичної точки зору висновків. Разом із тим, наукова праця тільки б виграла, якби здобувач також опрацював напрями покращення державної політики, яка у зазначеній сфері є непослідовною.

Вищенаведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку якості виконаної дисертантом роботи і в певній мірі носять характер побажань.

Практичне значення одержаних результатів зумовлено тим, що викладені в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* – для подальшого опрацювання теоретико-прикладних питань, присвячених характеристиці адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю; *правотворчій діяльності* – для вдосконалення діючих і розроблення нових законодавчих та підзаконних актів, норми яких спрямовані на забезпечення функціонування адміністративно-правового механізму реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю; *правозастосовній діяльності* – з метою покращення адміністративно-правових форм і методів діяльності суб'єктів, що відповідають за забезпечення реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю; *освітньому процесі* – під час підготовки науково-методичних та лекційних матеріалів, а також підручників, навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Підприємництво», «Правове регулювання підприємницької діяльності» тощо.

Вдалих і логічно поєднаний вибір у дослідженні питань, їх актуальність, розумне співвідношення теоретичних міркувань та прикладів з практики, чіткість викладу матеріалу, аргументованість наукових висновків і узагальнень свідчать про значний науковий рівень проведеного дослідження та його практичне значення.

Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, виклад запропонованих в роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні літературних джерел із проблематики дисертаційного дослідження. Автор сформулював свої висновки, які здатні стати значним внеском у розвиток вітчизняного адміністративного права.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог. Ознак порушень академічної доброчесності не виявлено.

Наведене дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Тимошевича Миколи Миколайовича на тему: «Адміністративно-правовий механізм реалізації права громадян на заняття підприємницькою діяльністю» виконане на належному науково-теоретичному рівні, є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

заступник директора
Видавничого дому «Гельветика»,
доктор юридичних наук, професор

Михайло ВІХЛЯЄВ